

УДК 94 (477)

Віктор САВЕНКО

ВИДАВНИЧА ДІЯЛЬНІСТЬ НТШ НА ІСТОРИЧНУ ТЕМАТИКУ ПРОТЯГОМ 1892–1913 РР.

У статті проаналізовано періодичні та систематичні наукові видання НТШ на історичну тематику протягом 1892–1913 рр.

Важливе місце у діяльності Товариства займала видавнича справа. Саме з цією метою було засновано Товариство ім. Шевченка, і після реформи його в Наукове товариство ім. Шевченка, видання наукової літератури стало одним з основних його завдань. Члени НТШ вважали, що тільки завдяки відродженню і розвитку української науки та ознайомленню з її досягненнями всіх верств суспільства, можна відродити національну самосвідомість народу, позбавити його почуття неповноцінності, вторинності, навчити його пишатися власною культурою і історією, підняти на боротьбу за свої національні права і незалежність.

Актуальність даної проблеми зумовлюється тим, що саме НТШ було упродовж тривалого періоду втіленням духовної культури нашого народу, тим джерелом, з якого кілька поколінь черпали мудрість й духовні сили, потрібні для утвердження національної свідомості, свободи особистості і свободи нації. Внаслідок багатогранної діяльності НТШ радикально змінився світогляд широких мас українців, котрі ставали національно свідомими громадянами, знайомилися з новими дослідженнями з української історії й культури, інших галузей науки, написаних українською мовою, а також видатними творами крифей української та світової культури, першодруками.

Метою даного дослідження є аналіз внеску НТШ у розвиток історичної науки протягом вказаного періоду.

Метою продиктоване основне завдання дослідити і охарактеризувати періодичні та систематичні наукові видання НТШ на історичну тематику протягом 1892–1913 рр.

Дослідженням діяльності НТШ присвячено цілий ряд праць, більшість з яких опублікована у 90-х рр. ХХ ст. У них такі вчені як О. Барвінський, М. Грушевський, О. Грушевський, В. Гнатюк, К. Студинський, В. Дорошенко, В. Лев, Ю. Герич, В. Кубійович, Р. Кучер, О. Романів приділили певну увагу й видавничій діяльності НТШ. Однак прослідковуючи заснування та розвиток серійних та періодичних видань Товариства, в цих дослідженнях не дается аналізу окремим працям, які там були опубліковані.

Цінною для нас є стаття І. Крип'якевича «Історично-філософічна секція НТШ під керівництвом М. Грушевського у 1894–1913 рр.». В ній автор простежує розвиток наукової роботи секції через призму прочитаних на засіданнях секції наукових рефератів. Проте великий обсяг матеріалу також завадив дослідникам дати ґрунтовний аналіз тих праць, які були опубліковані у виданнях НТШ.

У 1991 р. вийшов у світ анатований показчик «Періодичні та серійні видання «Наукового товариства ім. Т. Шевченка (1885–1939)» під редакцією Т. Кульчицької. Хоча в цій праці видання НТШ подаються серійно та за роками, однак в ній немає аналізу опублікованих праць.

Таким чином, аналіз наукової літератури свідчить, що досліджувана нами проблема не знайшла системного висвітлення в історичній науці.

На перших порах свого існування Товариство тільки виконувало замовлення на публікацію тих чи інших видань, і об'єм їхньої продукції був невеликий. Так, з 1876 по 1890 роки було видано лише близько 20 книжок. Самостійна видавнича діяльність НТШ почалася з 1878 р: з випуску річника «Правда», а в 1895 р. – часопису «Зоря», який у 1898 р. зреформовано в Літературно-науковий Вістник [1: 44].

Як бачимо, творчий доробок Товариства за період 20 років свого існування дуже скромний. Ситуація різко змінилася після реформи Товариства в 1892 р. До цього часу НТШ згуртувало навколо себе кращих науковців Галичини і Наддніпрянщини. До цієї роботи активно залучалась молодь. Наукові роботи членів НТШ заслуховувалися на засіданнях секцій, а кращі з них рекомендувалися до друку, з 1892 р. в «Записках НТШ», а пізніше і в інших періодичних та серійних виданнях Товариства. Кількість їх постійно збільшувалася, пропорційно тому росло число членів НТШ та їх науковий доробок. У своїх виданнях Товариство друкувало не тільки праці членів НТШ, але й кращі твори класиків української історії і літератури та корпуси невідомих ще архівних матеріалів. Це давало можливість залучати до наукової роботи все більшу кількість представників творчої інтелігенції. За досить короткий час Товариство, завдяки своїй науковій роботі перетворилося у визнану українську національну академію наук.

У 1894 р. історично-філософська секція перейняла від Олександра Барвінського видання «Руської історичної бібліотеки» [2]. Це видання було засноване О. Барвінським в 1883 р. в Тернополі (в 1893 р. було переведене до Львова) для популяризації серед населення Галичини монографій з української історії, визначних вчених цього часу. За цей період були опубліковані праці: В. Антоновича, М. Костомарова, Д. Іловайського, С. Качали, М. Смирнова, М. Дацкевича, І. Шариневича та інших в перекладі на українську мову.

До 1904 р. НТШ видало вісім томів «Руської історичної бібліотеки» під редакцією того ж О. Барвінського. В сьому томі було опубліковано працю І. Линиченка «Суспільні верстви Галицької Руси XIV–XV в.» [3], в якій вперше було зроблено спробу дати широкий аналізу суспільного устрою Галичини на підставі матеріалів, нагромаджених в «Akta grodzkie i ziemskie» і до тих пір не використовуваних. На думку М.С. Грушевського, це одна з перших спроб такого аналізу, в якій автор найповніше подав «образ селянства, в II розд., головно його правного становища, тим часом як економічна сторона – оподатковане, маєткові права і т. п. оброблено далеко слабше; до історії шляхетської верстви також дано дещо цінного, але міщенство збуто кількома словами» [4: 639].

У восьмому томі надрукували твір Ореста Левицького і Володимира Антоновича «Розвідки про церковні відносини XVI–XVIII в.», в якому автори розповідають про внутрішній устрій православної церкви в Польсько-литовській державі, про відносини з центральною владою Литви і Польщі. Також у ній описується укладання Брестської унії і боротьбу, як навколо її укладання, так і боротьбу уніатської і відновленої православної єпархії [5: 162].

В дев'ятнадцятому томі публікувалися «Розвідки про народні рухи на Україні-Русі в XVIII в.» [6: 296], в двадцятому – праця Я. Шульгина «Начерк Коліївщини на підставі виданих і не виданих документів 1768 і близьких років» [7: 175]. У двадцять першому і двадцять другому томах під назвою «Розвідки про селянство на Україні-Русі в XV–XVIII ст.» [8: 173] було опубліковано переклад праці Новицького «Очерк истории крестьянского сословия Юго-Западной России в XV–XVIII в.». В ній аналізуються існуючі тоді категорії селян і повинності, які вони мали відробляти. У двадцять третьому і двадцять четвертому томах, під загальною назвою «Розвідки про міста і міщенство на Україні-Русі в XV–XVIII ст.» надрукували переклад монографії Владимира-Буданова «Немецкое право в Польше и Литве» [9: 173], в якій автор висуває теорію, що німецьке право було причиною всіх бід в суспільно-політичному житті Польщі і Литви і привело до занепаду центральної влади, закріпачення селян, надмірного розвитку шляхетських привілеїв і т. п. Але інших наслідків суспільно-політичної еволюції він не визнає. Магдебурське право, на його думку, було причиною розкладу і упадку міщенства. Друга частина праці, присвячена окремим описам життя і устрою кількох українських міст, які автор обрав як типові: Кам'янець, Ковель, Крем'янець, Дубно.

Саме в «Руській історичній бібліотеці», яка як і всі інші видання НТШ, була дешевою за ціною і досить доступною для пересічного українця, можна було ознайомитися з фундаментальними працями з історії України відомих істориків. З часу передачі цієї серії в руки НТШ дещо змінився її характер; в окремі томи почали підбирати праці за заданою історичною тематикою: історія українського селянства, історія українських міст і міщен-

тва, історія української церкви протягом XI–XIII ст. Це давало можливість більш детально ознайомити читачів з суспільно-економічною та політичною історією України цього періоду.

Незважаючи на те, що «Руська історична бібліотека» подавала в дешевих і доступних виданнях повні переклади різних фундаментальних праць з історії України, вона не задовільняла потреб у публікаціях важливих не виданих матеріалів, архівів і рукописів. Тому на засіданні секції 10 серпня 1903 р., М. С. Грушевський подав проект на поділ «Історичної бібліотеки» на дві серії: у першій давати систематичні передруки, або переклади різних історичних праць, крім популярних праць, рефератів з інших творів і праць без наукової вартості, а друга серія служила б для оригінальних праць і матеріалів [10: 84].

Проект другої серії було прийнято на засіданні 18 квітня 1906 р., де засноване видання отримало назву «Українсько-Руський архів». До війни з цієї серії вийшло 10 томів, а саме: Т.I, VI, VII «Опис рукописів Народного Дому з колекції А. Петрушевича» Іларіона Свенціцького [11: 2390], в яких друкувалися оригінальні рукописи Львівських збірок. У II томі I. Франко опублікував «Громадські шпихліри в Галичині 1784–1840 р.» [12: 168], в яких помістив оригінальні документи з історії економічних і соціальних відносин Галичини в XVIII–XIX ст. Ці акти в першу чергу стосувалися «громадських шпихлярів» – запасних хлібних магазинів, розпоряджень уряду відносно їх примінення і документи, які показували куди насправді дівалося зерно. У VIII томі «Азбучна війна в Галичині 1859 р.» [13: 180] I. Франко подав документи, які стосуються заборони кирилиці і введення латинського шрифту в навчальних закладах Галичини та боротьбу, яка розгорнулася навколо цього рішення уряду. IV том – «Матеріали до історії галицько-руського шкільництва XVIII–XIX в.» [14: 200] складається з трьох серій документів, підібраних І. Свенціцьким, С. Томашівським, І. Кревецьким під загальною редакцією С. Томашівського. В цих актах найбільш повно було представлено перші три десятиліття XIX ст. III том складаєть «Матеріали й замітки до історії національного відродження Галицької Русі в 1830 та 1840 рр.» з додатком «До історії московофільства в Угорській Русі» [15: 240]. В V томі були надруковані «Філологічні праці Івана Могильницького»: «Відомість о руськім язиці», «Граматика язика славяно-руського» [16: 1–240], видані М. Возняком. У томах IX–XI вийшли «Матеріали до історії української пісні» і вірші «Тексти й замітки», надруковані в трьох томах [17: 1–240]. Подав їх до друку М. Возняк.

Отже, після поділу «Руської історичної бібліотеки» на два серійні видання в «Українсько-Руському архіві» друкувалися опрацьовані вченими архівні матеріали з історії Галичини та української літератури і мови. В цій серії читачі на базі достовірних першоджерел могли ознайомитися з суспільно-політичним та економічним життям Галичини за останні три століття та побачити зародження і розвиток української літератури, прочитавши оригінальні твори письменників середньовіччя. М. С. Грушевський звернув окрему увагу на організацію збирання і видання історичних джерел, вже на перших засіданнях секції подав записку про видання історичних джерел-люстрацій, літописів і ін. Пізніше, в 1895 р. він подав широку доповідь про джерела до історії України в московських і варшавських архівах. Врешті, за його ініціативою на спільному засіданні історично-філософічної і філологічної секцій 15 січня 1896 р. утворено окрему Археографічну Комісію, яка взяла на себе обов'язок збирання і видання історичних джерел і літературних пам'яток [18: 6]. Історичні матеріали Комісія видавала в серії «Жерела до історії України-Русі», яких вийшло 11 томів. У перші роки діяльності комісії, головну роботу вів Михайло Грушевський. Він опублікував 3 томи (1, 2, 4) «Описів королівщини в землях Руських XVI віку». В 1 томі він дав «люстрації земель Галицької й Перемиської» [19: 308], в. 2 т. – «Люстрації земель Перемиської і Сяноцької» [20: 310], в 4 т. – «Люстрації 1570 р.» [21: 362]. Згодом розпочав працю Степан Томашівський і видав три томи «Матеріалів до історії Галичини» [22: 411]. В перших двох томах він опублікував акти з історії народних рухів у Галичині під час Хмельниччини, відповідно 1648–1649 і 1649–1651 рр. В 3 т. він надрукував літописні пам'ятки з 1648–1657 рр.

На засіданні комісії 1 листопада 1905 р. М. С. Грушевський подав записку в справі видань корпусу матеріалів до історії Козаччини. Публікації повинні були охопити період від останньої четверті XVI ст. до середини XVIII ст. і зібрали матеріали як до політичної, так

і до економічної історії цього періоду. Для видання цього корпусу повинні були бути використані всі важливі архіви, а саме: бібліотеки Чарторийських, університету і Академії у Krakovі, Kрасінських і Генерального штабу у Варшаві, Публічна бібліотека й архіви Сенату і Генерального штабу в Петербурзі, архіви міністерств справедливості і закордонних справ і Рум'янцівський музей в Москві, архіви в Харкові і Чернігові, збірка Лазаревського у Київському університеті, архіви в Несвіжі і Славуті і інші. Згідно з цим планом, комісія направила у різні центри ряд своїх співробітників для збирання матеріалу до окремих періодів. Так, I. Крип'якевич збирал джерела із заснування козаччини по 1640 р. в Krakovі, Варшаві та Москві; С. Томашівський займався епохою Хмельниччини і працював в архівах Львова, Відня та Риму; до цього ж періоду збирал матеріали також М. Кордуба у Відні та в інших архівах; В. Герасимчук досліджував період 1657–1665 рр. і працював в архівах Krakovа, Варшави та Петербурга; I. Кревецький досліджував період П. Дорошенка у краківських архівах;

В. Липинський вивчав в основному в Krakovі період 1676–1709 рр. та історію шляхти за Хмельниччини; М. Залізняк опрацьовував у Москві період часів гетьмана Mazепи; I. Джиджора – період до 1720–1740 рр. в архівах Харкова і Москви; Ф. Голійчук – період до часів гетьмана Орлика в краківських і саксонських архівах; Ф. Колесса теж досліджував період до часів гетьмана Орлика в стокгольмських архівах; М.С. Грушевський – різні періоди в Петербурзі; О. Грушевський подав план видання актів з внутрішньої історії Гетьманщини; М. Василенко займався виданням матеріалів «Генерального слідства о маєтностях та договорів з Московчиною»; I. Щитковський збирал матеріали до історії Коліївщини [10: 85]. З цієї широкопланової публікаційної діяльності НТШ до війни вийшло тільки два томи, третій вийшов у 1924 році. У 8 т. – «Матеріали до історії української Козаччини т. I» [23: 408], зібрані I. Крип'якевичем документи цього періоду до 1631 р.; в 12 т. – «Матеріали до історії Козаччини т. 5» [24: 545], зібрані М. Кордубою «Акти до Хмельниччини (1648–1657)»; у 16 т. ввійшли опубліковані в 1924 р. С. Томашівським «Ватіканські матеріали до історії України т. 1. Донесення римських нунціїв про Україну 1648–1657. Вип. I» [25: 235]. В останньому 22 т. В. Мандзалевський опублікував 4 т. «Дневника Якова Марковича» [26: 385].

Отже, в серійному виданні «Жерела до історії України-Русі» Археографічної комісії НТШ видалися підбірки документів, літописів та інших архівних матеріалів з різних періодів української історії. Зокрема, особлива увага приділялася становленню, розвитку і значенню козацтва та історії західного регіону. Ці публікації мали велике значення для подальшої наукової роботи. Крім того, вони знайомили широке коло читачів з власною історією через достовірні джерела того часу. Крім «Жерел до історії України-Русі», Археографічна комісія видавала ще «Пам'ятки українсько-руської мови і літератури», які служили для видання літописних історико-літературних пам'яток і пам'яток історії освіти, церкви і культури. До 1914 р. було надруковано 7 томів [27: 6]. В 1–4 і 6 томах I. Франко надрукував «Апокрифи і легенди з українських рукописів» [28: 394], тобто релігійні неканонічні твори, зібрані автором в стародавніх українських літописах. Туди ввійшли апокрифи: старозавітні, новозавітні з апокрифічних євангелій і з апокрифічних діянь апостолів, апокрифи єсхатологічні (твори про апокаліпсис і загробне життя людини) і легенди про святих.

У 5 т. К. Студинський опублікував «Пам'ятки полемічного письменства кінця XVI і початку XVII в.» [29: 314]. Туди ввійшли: історично-політичні памфлети, послання, диспути, науково-теологічні трактати, відкриті листи, збірки документальних матеріалів та інші твори літературно-догматичного характеру. Ці твори відіграли важливу роль в історії України. Вони були відповідю на спроби католицького духовенства науково обґрунтувати законність королівської влади в Польщі та її панування над українськими і білоруськими землями.

В останньому 7 т. надрукували «Вірші єромонаха Климентія Зиновієва сина» з великою і ґрунтовною передмовою В. Перетца [30: 227]. Комісія покладала великі надії на цю серію. Було заплановано в майбутньому видати такі видання: Д. Багалія – Твори Сковороди; В. Гнатюка – Збірку текстів Страстей Христових; М. Грушевського – Збірник передмов до стародруків XVI–XVIII ст.; В. Матвіїва – Архівні джерела про життя Петра До-

рошенка у Вятці; О. Целевича – Збірник матеріалів до історії церкви в Галичині; І. Франка – Патерик Йосифа Тризни з 1649 р. та багато інших унікальних творів. Але на заваді стала Перша світова війна. Після війни у 1930 р. вийшов лише один 8 том «Пам'яток» – «З української драматичної літератури XVII–XVIII ст. тексти і замітки».

Отже, як видно з вищесказаного, своїм основним завданням НТШ вважало публікацію наукових праць у власних серійних та періодичних виданнях з усіх галузей науки, звертаючи все ж таки основну увагу на дослідження з української історії та джерелознавства, роблячи цим значний внесок у розвиток і популяризацію ідей відродження української нації.

Список використаних джерел

1. Гнатюк В. Наукове Товариство ім. Шевченка у Львові // Історичний нарис першого 50-річчя 1873–1923. II видання у 110-річчя НТШ. – Мюнхен-Париж, 1984. – С. 44.
2. Центральний державний історичний архів України у м. Львові (далі – ЦДІАУ). – Ф. 309. – Оп. 1. – Спр. 20. – Арк. 3. 3. Линиченко І. Суспільні верстви Галицької Руси в XIV–XV в. // Руська історична бібліотека. – Т. 5. – Львів, 1899.
4. Грушевський М. Історія України-Руси. // Збірник історично-філософічної секції. – Т. 5. – Львів, 1905. – С. 639.
5. Левицький О., Антонович В. Розвідки про церковні відносини на Україні-Русив XVI–XVIII в. // РІБ. – Т. 8. – Львів, 1900. – С. 162.
6. Розвідки про народні рухи на Україні-Руси в XVIII в. // РІБ. – Т. 19. – Львів, 1899. – С. 296.
7. Шульгин Я. Начерк Колівщини на підставі виданих і не виданих документів 1768 і ближчих років // РІБ. – Т. 20. – Львів, 1898. – С. 220.
8. Розвідки про селянство на Україні-Руси в XV–XVIII в. // РІБ. – Ч. 1. – Т. 21; Ч. 2. – Т. 22. – Львів, 1901, 1902. – С. 173, 272.
9. Розвідки про міста і міщанство на Україні-Руси в XV–XVIII в. // РІБ. – Ч. 2. – Т. 24. – Львів, 1904. – С. 173–462.
10. Крип'якевич І. Історично-філософічна секція НТШ під керівництвом Михайла Грушевського у 1894–1913 роках // Вісник АН України. – № 5. – 1992. – С. 84.
11. Свенціцький І. Опис рукописів Народного Дому з колекції А. Петрушкевича // УРА. – Ч. 1. – Т. 167. – Львів, 1906, 1911. – С. 2390, 2920, 193.
12. Франко І. Громадські шпихлярі в Галичині 1784–1840 р. (Причинки до історії економічних і соціальних відносин Галичини в XVIII–XIX в. Вип. 1) // УРА. – Т. 2. – Львів, 1907. – С. 168.
13. Франко І. Азбучна війна у Галичині 1859 р. Нові матеріали // УРА. – Т. 9. – Львів, 1912. – С. 180.
14. Матеріали до історії галицько-руського шкільництва XVIII–XIX в. Збірки І. Свенціцького, С. Томашівського, І. Кревецького за ред. С. Томашівського. // УРА. – Т. 4. – Львів, 1909. – С. 200.
15. Тершаковець М. Матеріали й замітки до історії національного відродження Галицької Русі в 1830–1840 рр. Дод. До історії московофільства в Угорській Русі // УРА. – Т. 3. – Львів, 1907. – С. 304.
16. Філологічні праці Івана Могильницького (видав М. Возняк) // УРА. – Т. 5. – Львів, 1910. – С. 240.
17. Матеріали до історії української пісні і вірші. Ч. 1, 2, 3 // УРА. – Т. 9, 10. – Львів, 1913, 1914, 1925. – С. 1–240, 241–480, 481–589.
18. ЦДІАУ у м. Львові. – Ф. 309. – Оп. 1. – Спр. 1. – Арк. 6.
19. Описи королівщини в землях Руських XVI віку. Т. 1. Люстрації земель Галицької і Перемиської / За ред. М. С. Грушевського // Жерела до історії України-Руси (ЖУР). – Т. 1. – Львів, 1895. – С. 308.
20. Описи королівщини в землях Руських XVI віку. Т. 2. Люстрації земель Перемиської і Сяноцької / За ред. М. С. Грушевського // ЖУР. – Т. 2. – Львів, 1897. – С. 310.
21. Описи королівщини в землях Руських XVI віку. Т. 4. Люстрації 1570 р. / За ред. М. С. Грушевського // ЖУР. – Т. 4. – Львів, 1903. – С. 362.
22. Матеріали до історії Галичини / Зібрав і впорядкував С. Томашівський. Т. 1. Акти з р. 1648–1649, Т. 2. Акти з р. 1649–1651, Т. 3. Літописні пам'ятки з 1648–1657 рр. // ЖУР. – Т. 4, 5, 6. – Львів, 1898, 1901, 1913. – С. 411, 354, 244.
23. Матеріали до історії української Козаччини Т. 1. Документи по рік 1631. / Зібрав і видав І. Крип'якевич під заг. ред. М. Грушевського // ЖУР. – Т. 8. – Львів, 1903. – С. 408.
24. Матеріали до історії української Козаччини Т. 5. Акти до Хмельниччини (1648–1657) / Вид. М. Кордуба під заг. ред. М. Грушевського // ЖУР. – Т. 12. – Львів, 1911. – С. 545.
25. Ватіканські матеріали до історії України Т. 1. Донесення римських нунціїв про Україну 1648–1657. Вип. 1. Тексти / Вид. С. Томашівський // ЖУР. – Т. 16. – Львів, 1924. – С. 235.
26. Дневник

Якова Марковича. Т. 4. 1735–1740 роки / Вид. Модзалевський // ЖУІР. – Т. 22. – Київ–Львів, 1913. – С. 385. 27. ЦДІАУ у м. Львові. – Ф. 309. – Оп. 1. – Спр. 21. – Арк. 6. 28. Апокрифи і легенди з українських рукописів. Зібрав, упорядкував і пояснив І. Франко: / Пам'ятки українсько-руської мови і літератури (ПУРМІЛ). – Т. 1, 2, 3, 4, 6. – Львів, 1896, 1899, 1902, 1906, 1910. – С. 394, 443, 360, 522, 297. 29. Пам'ятки полемічного письменства кінця XVI і початку XVII в. Вид. К. Студинський // ПУРМІЛ. – Т. 5. – Львів, 1906. – С. 314. 30. Вірші єром. Климентія Зиновієва сина / Передм. В. Перетца с. 1–11. // ПУРМІЛ. – Т. 7. – Львів, 1912. – С. 227.

Victor Savenko

THE PUBLISHING ACTIVITY OF THE SCIENTIFIC ORGANIZATION OF THE SHEVCHENKO ON THE HISTORICAL PROBLEMS DURING 1892–1913

The article analyses periodical and systematic scientific publications dealing with historical questions during 1892–1913.

УДК 94 (477)

Ірина Василик

ДІЯЛЬНІСТЬ КОСТЯ ЛЕВИЦЬКОГО В ГОЛОВНІЙ ТА ЗАГАЛЬНІЙ УКРАЇНСЬКИХ РАДАХ

У статті проаналізовано державотворчу діяльність Костя Левицького в Головній та Загальній Українських Радах.

Перша світова війна, що спалахнула влітку 1914 року, відразу перетворила українську проблему в злободенне питання. Українське населення Австрої бурхливо відреагувало на початок воєнних дій. Ще напередодні Першої світової війни, українці Галичини та Наддніпрянщини зосереджувались на розв'язанні конкретних національних завдань, які можна було досягнути здебільшого легальними засобами, зумовленими реальними можливостями під владою двох чужих держав. Вони мали певні успіхи у національно-культурному житті, але дуже незначні у національно-політичному. Ідеї державної незалежності та соборності все глибше проникали у національну свідомість українців, ставали програмними в діяльності більшості політичних партій.

Війна докорінно змінила національно-політичну ситуацію для українців, які опинилися між двома ворогуючими блоками. Тепер боротьба за українську державність переходила із загальнотеоретичної у конкретно-політичну площину. Як галичани, так і наддніпрянці, проголосили свою лояльність до держав, під пануванням яких вони перебували, що поставило їх у протилежно воюючі сторони. Тому ті українці Галичини й Наддніпрянщини, що опинилися в еміграції, зорієнтувалися у ситуації і взяли національно-політичну ініціативу в свої руки. Галичани у серпні 1914 року організували Головну Українську Раду й почали створювати військові формaciї Українських Січових Стрільців, а наддніпрянці створили Союз визволення України (далі СВУ) [1:73].

Слід зазначити, що українські соціал-демократи переживали властиву для всіх метаморфозу: з початком війни частина УСДРП, яка об'єднувалась навколо московського журналу «Украинская жизнь» на чолі з С. Петлюрою і В. Винниченком, підтримуючи Ро-